

Голас Радзімы

№ 48 (1463)
2 снежня 1976 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЯЧЫННІКАМІ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА») ЗА РУБЯЖОМ

Цана 2 кап.
Год выдання 21-ы

Люблю твой нораў, сцішаны і грозны.
Таксама промню кожнаму жадзён.
Ты павядзеш плячом—шчабечуць вёсны,
Другім—завеі капыцяць загон.
Сама спаткала поўдзень высакосны

І мне паслала шчодры вырай дзён.
Хай будзе на лугах тваіх відзён,
Дыміць не аддыміцца след мой росны.
Я слухаю з табой пчаліны звон.
Дзевятым валам узняла барозны

І сына сейбіта ўзяла ў палон.
Абрусам руні маладой здавён
Заслана ты, як круглы стол шырозна,—
Для ўсіх павінен быць не цесным ён!

Рыгор БАРАДУЛІН.

ГОД ПАСЛЯ ХЕЛЬСІНКІ

НЯДАУНА СУСВЕТНАЯ ГРАМАДСКАСЦЬ АДЗНАЧАЛА ГАДАВІНУ ПРАВЯДЗЕННЯ НАРАДЫ ПА БЯСПЕЦЫ І СУПРАЦОУНІЦТВУ У ЕУРОПЕ. У ЗАКЛЮЧНЫМ АКЦЕ, ПАДПІСАНЫМ У ХЕЛЬСІНКІ КІРАУНІКАМІ ТРЫЦЦАЦІ ТРОХ ЕУРАПЕЙСКИХ ДЗЯРЖАУ, ЗША І КАНАДЫ, ВЯЛІКІ РАЗДЗЕЛ ПРЫСВЕЧАНЫ НАВУКОВАМУ СУПРАЦОУНІЦТВУ. АБ ТЫМ, ЯКІ УКЛАД У РЕАЛІЗАЦЫЮ ІДЭІ І ПРЫНЦЫПАУ ГЭТАГА ДАКУМЕНТА УНОСЯЦЬ БЕЛАРУСКІЯ ВУЧОНЫЯ, У ГУТАРЦЫ З КАРЭСПАНДЭНТАМ «ГОЛАСУ РАДЗІМЫ» ВЯЧАСЛАВАМ ХАДАСОУСКИМ РАСКАЗВАЕ ГАЛОУНЫ ВУЧОНЫ САКРАТАР ПРЭЗІДЫУМА АКАДЭМІІ НАВУК БССР АКАДЭМІК АНДРЭЯ ДЗМІТРЫЕУ.

— Праз год пасля абвяшчэння Заклучнага акта цікавасць да вынікаў нарады аднавілася з новай сілай. Большасць палітыкаў і грамадскіх дзеячэй гавораць аб станоўчым уздзеянні яе на працэс міжнароднай разрадкі і паглыбленне ўзаемаразумення паміж еўрапейскімі краінамі. Аднак асобная катэгорыя каментатараў ледзь-

ве дачакалася гадавіны, каб заявіць быццам бы аб неэфектыўнасці і нават поўнай бескарыснасці хельсінскіх дамоўленасцей і, у прыватнасці, у дачыненні да навукі. Ці ёсць, на Ваш погляд, падставы для такіх сцвярджэнняў?

— Падобныя галасы чуліся і раней, нават калі яшчэ толькі рыхталася нарада на вышэй-

шым узроўні. Гэта прадурзята погляд адкрытых праціўнікаў мірнага суіснавання, і ніякай фактычнай асновы пад сабой ён не мае.

Вядома, год — кароткі тэрмін, каб рабіць канчатковыя вывады, і асабліва ў адносінах да навукі, дзе час вырашае многае. Але асноўны вынік відэочны ўжо зараз: палажэнні Заклучнага акта становяцца
[Заканчэнне на 2—3-й стар.]

купнік, а як карэспандэнт газеты праходжу ў кабінет намесніка дырэктара магазіна па гандлю Мікалая Мількоты.

— Мікалай Аляксевіч, ва ўніверсаме заўсёды шмат пакупнікоў. Цікава, колькі ж іх бывае тут за дзень?

— Цяпер штодзённа мы абслугоўваем у сярэднім 8 тысяч чалавек. Але па меры забудовы жылога раёна, што прылягае да праспекта Пушкіна, лічба гэта вырасце да 12—15 тысяч.

— Каб працаваць у вашым магазіне, трэба, мабыць, добра ведаць тую складаную гандлёвую тэхніку, якой ён аснашчаны?

— Безумоўна. Спецыяльныя веды тут неабходны. Са 140 нашых работнікаў большасць набыла іх за 2—3 гады вучобы ў гандлёвым вучылішчы, 20— у тэхнікумах, 8— у інстытутах, 10 чалавек цяпер займаюцца завочна ў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных установах.

— Раскажыце, калі ласка, аб умовах працы ва ўніверсаме.

— Неяк я прачытаў артыкул аб дзяўчатах-прадаўшчыцах з «Галеры Лафайет» — гіганцкага ўніверсальнага магазіна ў Парыжы. Работніцы гаварылі ў журналісту аб шматгадзіннай стомляючай працы ў дрэнна вентыліруемых памяшканнях. Многія з іх атрымліваюць у месяц усяго 500—600 франкаў пры афіцыйна аб'яўленым праўдывым мінімуме ў тысячы франкаў. Бываюць выпадкі, калі адміністрацыя прымушае заставацца на рабочых месцах хворых прадаўшчыц.

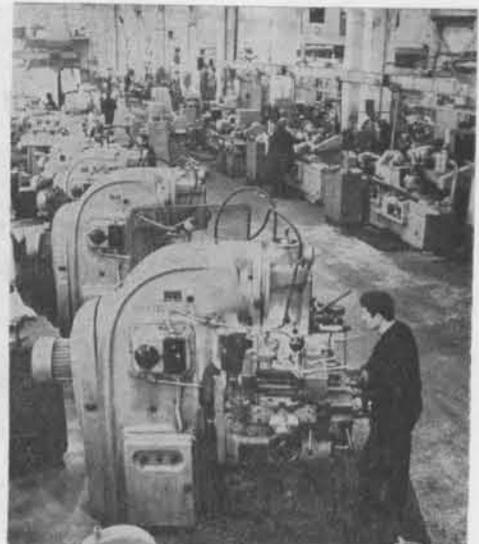
Падобных скаргаў ад нашых работніц не пачуеш. Яны працуюць у добра праветраных памяшканнях. Доля ручной працы ў магазіне зведзена да мінімуму. Універсам працуе з 9 гадзін раніцы да 21 гадзіны. Удзень — на гадзіну перапынак. Ва ўніверсаме ёсць свая сталова. Абед у ёй каштуе 35—40 капеек і займае не больш як 20 мінут. У астатні час можна адпачыць у спецыяльных пакоях, прыняць душ. Адпрацаваў змену — назаўтра выхадны. Сярэдні заробтак — 130 рублёў.

Мінчане па заслугах ацанілі перавагі ўніверсама: зручна, хутка, вялікі выбар тавараў. Таму, думаецца, добрым навагоднім падарункам будзе для жыхароў горада адкрыццё яшчэ двух такіх магазінаў — у мікрараёне «Серабранка» і на Ленінскім праспекце.

наў, але і сама вядзе перагаворы на міжведамасным узроўні.

Беларускія вучоныя прымаюць актыўны ўдзел у такіх міжнародных арганізацыях, як ЮНЕСКО, ФАО (Міжнародная харчовая сельскагаспадарчая арганізацыя ААН), МАГАТЭ і інш. Дарэчы, на прыкладзе МАГАТЭ можна прасачыць яшчэ адну тэндэнцыю апошняга часу ў развіцці міжнароднага супрацоўніцтва. Толькі што беларускія вучоныя вярнуліся з Рыю-дэ-Жанейра, дзе праходзіла чарговая сесія МАГАТЭ. Вучоныя з многіх краін, што прадстаўлены на ёй, адзначылі істотны зрух у рашэнні такой найскладанейшай праблемы, як атамная энергетыка. Паспехі дасягнуты дзякуючы аб'яднанню намаганняў не дзюх, а шэрагу краін. Такім чынам, шматбаковае супрацоўніцтва — адна з самых сучасных і перспектывных форм міжнароднага падзелу працы. Мы пераканаліся ў гэтым на прыкладзе дзелавых адносін вучоных краін СЭУ. У дзевятай пяцігодцы, напрыклад, Са-

ЗАВОД ПРАЦУЕ ДЛЯ КамАЗа

Расшыраецца Гродзенскі завод аўтамабільных агрэгатаў. У паўночным прамысловым раёне горада ўзняліся новыя карпусы гэтага прадпрыемства. Калектыў пастаўляе Волжскаму і Камскаму аўтазаводам амартызатары, тармазныя камеры для грузавых аўтамабіляў, іншыя вузлы. Пасля завяршэння будаўніцтва завод будзе выпускаць прадукцыю на суму 47 мільёнаў рублёў у год, забяспечваючы аўтаагрэгатамі ўсе вядучыя аўтамабільныя заводы краіны.

НА ЗДЫМКАХ: новыя карпусы завода; у адным з цэхаў; шліфоваўшчыца Яўгенія ГРЫНАШКЕВІЧ.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

ДАХОДЫ ПЕРАВАШЫАЮЦЬ ВЫДАТКІ

У калгасах і саўгасах рэспублікі завяршаецца сельскагаспадарчы год. Падводзяцца папярэднія вынікі эканамічнай дзейнасці гаспадарак, намячаюцца планы на будучае. Наш карэспандэнт знаёміць чытачоў з бюджэтам і яго размеркаваннем у калгасе «Маяк камунізму» Барысаўскага раёна.

Калгас спецыялізуецца на вытворчасці мяса, малака, вырошчванні агародніны. Ураджайнасць збожжавых сёлета складала 40,6 цэнтнера з гектара, бульбы — 240. У параўнанні з мінулым годам амаль на 15 працэнтаў узрасла вытворчасць мяса.

Усё гэта, зразумела, садзейнічала росту даходаў калгаса. Калі летась ён склаў 1 мільён 847 тысяч, то сёлета перавысіць два мільёны рублёў. Чысты прыбытак саставіць каля паўмільёна рублёў.

Як жа размеркуюцца прыбыткі?

Асноўная частка іх ідзе на аплату працы калгаснікаў. Штогод на гэтыя мэты выдзяляецца каля 950 тысяч рублёў. Самую высокую аплату праўленне ўстанавіла для жывёлаводаў, улічваючы складанасць умоў іх працы, хоць яна тут, як і паўсюдна ў сельскагаспадарчай вытворчасці, механізавана і аўтаматызавана. Даяркі і даглядчыкі зарабляюць па 300—320 рублёў у месяц. Затым ідуць механізатары, на долю якіх прыпадае асноўная

праца ў час пасяўной і ўборкі ўраджаю. Яны атрымліваюць, як правіла, звыш 200 рублёў штомесячна. Аплату працы палыводаў у сярэднім 120 рублёў у месяц.

Вялікая частка калгасных сродкаў ідзе на далейшае развіццё сельскагаспадарчай вытворчасці. Сёлета, напрыклад, такія выдаткі склалі больш чым 270 тысяч рублёў. Сюды ўвайшло фінансаванне будаўніцтва камбикормавага завода і дадатковых жывёлагадоўчых памяшканняў, набыццё новай тэхнікі.

Астатнія выдаткі — гэта фонды матэрыяльнага заахоўвання, культурна-бытавых мерапрыемстваў, сацыяльнага забеспячэння і іншыя.

З фонду матэрыяльнага заахоўвання праўленне гаспадаркі назначае прэміі лепшым работнікам.

Фонд культурна-бытавых мерапрыемстваў таксама складае значную суму — 80—100 тысяч рублёў штогод. Сюды ўваходзяць выдаткі і на жыллёвае будаўніцтва. Большасць калгаснікаў жыве ў добрых, часцей за ўсё цагляных дамах, пабудаваных за ўласны кошт. Але моладзь, спецыялісты, якіх запрашае калгас, як правіла, маюць патрэбу ў жыллі. Для іх і будуюцца новыя кватэры.

Дарэчы, пра маладых спецыялістаў. Калгас не толькі запрашае, але і рыхтуе свае кадры,

выдзяляючы на гэта сродкі з фонду культурна-бытавых мерапрыемстваў. Вось і зараз у Беларускай інстытуце механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі займаюцца тры калгасныя стыпендыяты: Пётр Бат і браты Генадзь і Георгій Колесневы.

З фонду культурна-бытавых мерапрыемстваў фінансуецца і адпачынак калгаснікаў. Звычайна 35—40 чалавек у год бываюць у здравіцях краіны за калгасны кошт.

Як жа прыбыткі калгаса ўздзейнічаюць на бюджэт сялянскай сям'і? Вось што расказвае даярка Вера Зароўская.

— Наш агульны сямейны бюджэт — муж таксама працуе ў калгасе — каля пяцісот рублёў у месяц. Сям'я ж складаецца з чатырох чалавек. Такім чынам, на кожнага з нас прыходзіцца па 125 рублёў. А калі ўлічыць, што мы маем уласны дом, трымаем жывёлу, птушку, то зразумела, што жывём заможна.

Каля пяцідзесяці сем'яў калгаснікаў маюць уласныя аўтамашыны, а некаторыя — нават па дзве.

Я спытала ў Веры Зароўскай, як адпачываюць калгаснікі.

— У вёсцы ёсць выдатны Дом культуры з кіназалай, арганізуюцца канцэрты мастацкай самадзейнасці, выступленні прафесійных артыстаў. Для моладзі часта наладжваюцца вечары

адпачынку, танцы. Уваход у Дом культуры бясплатны. Яго ўтрыманне поўнасьцю фінансуецца з бюджэту калгаса.

Многія калгаснікі захапляюцца спортам. Адпаведны інвентар для трэніровак таксама набывае гаспадарка. Бясплатна карыстаюцца сцяганам і бібліятэкай, якая мае вялікі фонд мастацкай, палітычнай і навуковай літаратуры. Нягледзячы на гэта, многія ў вёсцы імкнуцца мець свае хатнія бібліятэкі.

Да ўсяго сказанага трэба дадаць, што і медыцынскае абслугоўванне калгаснікаў бясплатнае. На тэрыторыі гаспадаркі, якая аб'ядноўвае шэсць вёсак, ёсць буйная паліклініка, якая фінансуецца з дзяржаўнага бюджэту.

Такім чынам, даходы кожнай сялянскай сям'і значна перавышаюць яе выдаткі. Выгоды і льготы, якія калгаснікі атрымліваюць за кошт сродкаў гаспадаркі, будуць расці і ў далейшым. У перспектывным плане развіцця, намечаным на дзесятую пяцігодку, прадугледжваецца новае паліпашэнне сацыяльна-бытавых умоў. Будзе працягвацца будаўніцтва жылых дамоў. Плануецца адкрыць сталовую, камбінат бытавога абслугоўвання з усімі неабходнымі службамі сэрвісу, дзіцячы сад-яслі. Усяго ж к канцу гэтай пяцігодкі даход калгаса павысіцца ў паўтара раза.

В. НЯЗОРОВА.

яй навук. Ёсць папярэдняя дамоўленасць аб канкрэтным супрацоўніцтве з фізікамі Вялікабрытаніі ў галіне трыбонікі і цэпафізікі. Са Швецыяй наладжана супрацоўніцтва ў галіне іённага абмену, з Французскім нацыянальным цэнтрам навуковых даследаванняў — у пошуку новых палімерных матэрыялаў. Хутка мяркуюем наладзіць сумесныя даследаванні з вучонымі Фінляндзі.

Нашы заходнія партнёры не тояць матываў, па якіх яны прапануюць нам супрацоўніцтва. Гэта — навуковая і камерцыйная выгада. На аснове ўзаемнай выгады мы будзем развіваць навуковыя сувязі з капіталістычнымі краінамі і ў далейшым.

— Андрэй Сяргеевіч, у пераліку праблем, вылучаных для сумеснага даследавання, Вы часцей за ўсё называеце фізіку, хімію, тэхніку, біялогію...

— З аднаго боку, гэтыя галіны названы ў Заключным акце першачарговымі аб'ектамі

для аб'яднаных пошукаў вучоных. Ядзерная энергетыка, фізіка высокіх энергій, хімія палімераў, электронна-вылічальная тэхніка, ахова асяроддзя, біялагічныя даследаванні могуць прынесці найбольшую карысць у рашэнні актуальных сацыяльных праблем. А па-другое, Беларуская ССР даўно стала аўтарытэтным навуковым цэнтрам фундаментальных і прыкладных даследаванняў менавіта ў галіне фізіка-матэматычных і фізіка-тэхнічных навук.

— У документах хельсінскай нарады гаворыцца аб укладзе, які можа існаваць у справе міжнароднай разрады і ўмацавання міру расшырэнне навукова-тэхнічнага абмену. У сувязі з гэтым паўстае пытанне аб месцы нашых вучоных у барацьбе за абарону клімату.

— Савецкія вучоныя ніколі не стаялі ў баку ад барацьбы за мір. Мы лічым гэта сваім грамадзянскім абавязкам. Вось

чаму нашы вучоныя з'яўляюцца членамі шматлікіх таварыстваў дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, садзейнічаюць рабоце Савецкага камітэта абароны міру і іншых прагрэсіўных міжнародных арганізацый. Цяпер прадстаўнікі Беларускай навукі ўваходзяць у састаў дэлегацыі нашай рэспублікі на сесіях Генеральнай Асамблеі ААН, дзе прымаюць удзел у рашэнні самых актуальных палітычных і сацыяльных задач. Нават у тых выпадках, калі пасланцы нашай навукі выконваюць за мяжой свае прамыя абавязкі, яны заўсёды гатовы расказаць аб Савецкім Саюзе, аб нашых поспехах і планах, выступіць з лекцыямі, у якіх тлумачаць знешнепалітычны курс Камуністычнай партыі.

Думаецца, што і ў будучым, калі міжнародныя навуковыя кантакты будуць пашырацца, мы зможам многае зрабіць для наладжвання ўзаемаразумення паміж народамі. І гэта зусім не другародная місія савецкай навукі.

БУКЕТ ДЛЯ НАСТАЎНИЦЫ

Дома яна проста Каценька, Кацоша, ласкавая маці для шасцігадовага сына. І звычайкі ў яе яшчэ зусім дзявочыя — шумна здзіўляецца, лачне спрачацца — не перагаворыш. На рабоце ж яна Кацярына Сямёнаўна, малады педагог з «божай іскрай» — так пра яе гавораць калегі ў школе.

Якая ж яна, настаўніца сённяшніх дзяўчынак і хлопчыкаў, што прыйшлі да яе бесклапотнымі і няўмелымі? Што дасць яна ім, сама ў нядаўнім студэнтка педагогічнага інстытута, дзе з глыбокай пашанай вымаўлялі слова настаўнік, дзе пакланяліся вялікай Ісціне. Праўдзе і Чалавечнасці?

— Добры дзень, дзеці, вішную вас з пачаткам новага навучальнага дня, — так Кацярына Сямёнаўна заходзіць у свой клас.

...Адзін дзень заняткаў. Матэматыка, чытанне, мова, праца, перапынкі, у час якіх школа нагадвае вулей. Цішэй, зараз у дзевятай сярэдняй школе горада Мазыра ідзе ўрок!

— Давайце правядзем фізкультхвіліну, а потым дружна за працу, — камандуе настаўніца, калі адчувае, што дзеці стаміліся.

Сорак пяць мінут і многа і мала. Урок, на якім школьнікі лагічна мысляць, разважаюць, праходзіць захапляюча і з азартам.

— Мабыць, хочаце выхаваць з іх матэматыкаў? — пацікавілася неяк метадыст, што прысутнічала на занятках.

— Мая звышзадача — не прапусціць Ламаносава і шукаць сярод іх Пушкіна, — быў адказ.

Аднойчы Кацярыне Сямёнаўне пазайздросціла гісторык са старэйшых класаў:

— Добра табе з дзеткамі. А мае «старычкі» замучылі мяне зусім. Для таго, каб адказаць на іх пытанні і вырашыць узнікшыя праблемы, трэба мець на сем пядзей розуму.

— З дарослымі, вядома, нялёгка, — згадзілася тады Кацярына Сямёнаўна. — Але і з малымі не проста. Іншы першакласнік яшчэ і расплачацца, калі што не так. Вось і знайдзі, выхавальца, падыход да кожнага. Ты ж не проста педагог, а першая настаўніца, і ад тваёй чутласці, далікатнасці і цярпліваці залежыць, якім убацьча хлопчыкі і дзяўчынкі дарослы свет, як будуць ставіцца да людзей.

Калі Кацярына Сямёнаўна ўпершыню з'явілася ў гэтым класе два гады назад і сказала, што будзе вучыць дзяцей пісаць, чытаць, маляваць, яны нечакана зашумелі:

— Гэта мы ўжо ўмеем, давайце лепш шукаць нафту.

Прапанова першакласнікаў была такая нечаканая, што яна разгубілася.

— Не хвалойцеся, — супакойвалі яе ў настаўніцкай, — сучасныя дзеці ўжо да школы лічаць да ста і пішуць літары і словы. А што датычыць нафты, дык для іх бацькоў нафтапрацоўчы завод у Мазыры — гэта цяпер галоўны сэнс жыцця. Вашы вучні таму і спяшаюцца хутчэй трапіць на буравую.

Першакласнікі з цяжкасцю прывыкалі да новага для іх жыцця ў калектыве. А Кацярына Сямёнаўна па вечарах пачала перачытваць педагогічную літаратуру, сустрэкацца з бацькамі вучняў і рыхтавацца да ўрокаў. Яна завяла дзёнік, куды заносіць асабістыя назіранні, цікавыя факты, аналізуе свае ўчынкi. Вось запіс з яе дзёніка: «Часам мне не хапае той высокай педагогічнай культуры, аб якой пісаў выдатны савецкі педагог Сухамлінскі. Я выходжу да дзяцей, але павінна выходзіць і сябе, свае пачуцці, вучыцца паважаць дзіцячае няведанне, не падносіць ім ісціну, а вучыць яе знаходзіць». У штодзённых планах работы маладой настаўніцы з'явіліся мудрагелістыя педагогічныя тэрміны і назвы — гарманічнае спалучэнне фронтальнай, індывідуальнай і групавой работы з вучнямі, рацыянальная арганізацыя вучэбнай працы...

Распарадак дня школьнага настаўніка ў нечым аднастайны: праверка шывткаў, складанне планаў работы, заняткі. Чалавеку мігусліваму лёгка разгубіцца ў гэтай цякуццы спраў і непрыкметна ператварыцца ў спраўнага выканаўцу настаўніцкіх абавязкаў. Але ж педагогу, як нікому іншаму, трэба быць яркай асобай з арыгінальным мысленнем і вялікімі ведамі.

— У настаўніцкай справе генералаў няма, і трэба пастаянна ўдасканалваць і набываць веды, якія апераджалі б інфармацыю, што атрымліваюць вучні, — казала на педсавеце дырэктар школы Вольга Савянкава.

Яна спачатку здзівілася, калі даведалася, што Кацярына Прэдыбайла іграе ў народным тэатры. Маладая настаўніца спадабалася ёй сваёй шчырасцю, але і прыкмеціла — не хапае ўраўнаважанасці і вопыту. Пазней Вольга Іванаўна запісала ў дырэктарскі шывтак: «Свае ўрокі Кацярына Сямёнаўна ператварае ў чараўніцтва: то яна старажытны матэматык, то паэт, то геолог. Безумоўна, настаўніцы ў гэтым дапамагае тэатр».

Дарэчы, у тэатры я з ёй і пазнаёмілася. Кацярына Прэдыбайла іграла тады ў дзіцячай казцы. У антракце яна пабегла да тэлефона, каб пазваніць дамоў — напэўна, хвалююцца муж і сын. Потым я даведалася, што муж яе таксама педагог, працуе дырэктарам дзіцячай спартыўнай школы ў горадзе.

— Напэўна, часу не хапае на хатнія справы? — пацікавілася ў Кацярыны.

— Не хапае, — прызналася яна. — Але ж абеды гатую смачныя. І мае мужчыны заўсёды дапамагаюць, калі мне трэба вучыць маналогі ці рыхтавацца да ўрокаў.

Пакуль мы гаворым аб сучасных праблемах педагогікі, аб яе сярбах, я ўсё больш упэўніваюся, што Кацярына Сямёнаўна натура рамантычная, узвышаная, эмацыянальная.

— А ці добра, што Кацярына Сямёнаўна выходзіць са сваіх вучняў рамантыкаў? — спытаеце вы. Напэўна, добра. Яе вучні яшчэ набудуць дзелавыя якасці людзей эпохі навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, а духоўныя якасці фарміруюцца цяпер пад уплывам асобы іх першай настаўніцы.

Людзі кажуць, што справа кожнага з нас і тое, як мы яе выконваем, даюць магчымасць убацьчыць, чаго мы самі варты. Сорак выхаванцаў Кацярыны Сямёнаўны ўжо трэцякласнікі, старэйшыя ў пачатковай школе. Яны ўмеюць выдатна адказваць на ўроках, самастойна працаваць, дапамагаюць адзін аднаму ў вучобе. У іх калектыве ўжо склаўся мікраклімат, дзе цэняць чэснасць, даражаць дружбай, а хлопчыкі не саромяцца быць джэнтльменамі са сваімі аднакласніцамі. Настаўніца гутарыць з імі пра ўсё, што адбываецца ў свеце, спрачаецца, раіцца, абмяркоўвае. Вучні кажуць, што яна вясёлая, часта смяецца з імі. Але калі справа не ладзіцца — хмурыцца і нават злуецца.

Неяк пасля выхаднога дня Кацярына Сямёнаўна зайшла ў клас і не стрымалася:

— Дзеці, вы без мяне не сумавалі? А я без вас — вельмі.

Вядома, настаўніцы заўсёды хацелася б, каб вучні любілі яе. Смешныя яны, гэтыя трэцякласнікі. Калісьці Кацярына Сямёнаўна сказала ім, што ёй падабаецца восень, рознакаляровае адзенне дрэў, і вось цяпер на сталае кожны дзень з'яўляецца букет з чырвона-жоўтых лісцяў.

Таццяна АНТОНАВА.

ДЫВЕРСАНТЫ Ў РОЛІ МІРАТВОРЦАЎ

Хіба гэта мысліма, каб здраднікі вучылі іншых людзей патрыятызму, злачынцы дамагаліся ўмацавання законнасці, агрэсары — міру? Здаровы сэнс выключае падобную магчымасць. Нярэдка, аднак, бывае, што людзі, якія праследуюць нядобрыя мэты, выступаюць з заявамі насуперак здароваму сэнсу.

Агульнавядома, што амерыканскія радыёстанцыі «Свабода» і «Свабодная Еўропа», якія знаходзяцца ў Мюнхене, працуюць пад кіраўніцтвам ЦРУ і вядуць прапагандысцкую і шпіёнскую дзейнасць, накіраваную супроць Савецкага Саюза і іншых сацыялістычных краін. Такая дзейнасць знаходзіцца ў абуральнай супярэчлівасці з Заключным актам агульнаеўрапейскай нарады ў Хельсінкі, у якім гаворыцца, што дзяржавы — удзельнікі нарады будуць «устрымлівацца ад любога ўмяшання, прамога або ўскоснага, індывідуальнага або калектывнага ва ўнутраныя або знешнія справы, якія ўваходзяць ва ўнутраную кампетэнцыю іншай дзяржавы, незалежна ад іх узаемаадносін». Між тым абедзве падручныя радыёстанцыі шчодро фінансуюцца ўрадам ЗША, а дзяржаўны сакратар Г. Кісінджэр сцвярджае, быццам яны могуць «адыграць канструктыўную ролю ў справе ажыццяўлення хельсінскіх дамоўленасцей».

Якая «канструктыўная роля» гэтых шпіёнска-дыверсійных гнёздаў, відаць з дырэктывага дакументу «Палітычныя асновы перадач» для «Радыё Свабода». У ім гаворыцца, што гэта радыё «не згодна з камуністычнай ідэалогіяй і адкрыта выступае супроць многіх асаблівасцей савецкай сістэмы», што яно дабіваецца «звалючы савецкага грамадства».

Такія аддзелы радыёстанцый, як вывучэння аўдыторыі і эфектыўнасці радыёвяшчання, даследчы, спецыяльных праектаў, фактычна займаюцца зборам і абагульненнем разведвальных даных аб Савецкім Са-

юзе і іншых сацыялістычных краінах. Амерыканцы, якія служаць на радыёстанцыях, у большасці сваёй з'яўляюцца кадравымі супрацоўнікамі ЦРУ. Сярод іх палкоўнік амерыканскай разведкі Макс Раліс (Марк Ізраэл) узначальвае бюро «Радыё Свабода» ў Парыжы. Кадравым супрацоўнікам ЦРУ з'яўляецца Роберт Рэдліх, які стаіць на чале аддзела па «святых з заходняй грамадскасцю». Рускай рэдакцыяй «Радыё Свабода» кіруе прафесійны разведчык Джон Лайдззен, выгнаны ў свой час з СССР за шпіёнскую дзейнасць. У штаце амерыканскай разведкі лічацца і Альберт Бойтэр, Вільям Клумп, Джордж Перы і іншыя высокапастаўленыя супрацоўнікі «Радыё Свабода».

Падручнымі ў гаспадароў служаць розныя перабежчыкі і здраднікі, прафесійныя лгуны і антысавецкікі. Сярод іх Цвірко — у мінулым агент гестапа, удзельнік гітлераўскіх карных аперацый супроць насельніцтва акупіраваных раёнаў, фашысцкая прыслужніца Надзея Абрамава (Тэадаровіч), якая рэдагуе штомесячны паклёпніцкі агляд «Рэлігія і атэізм у СССР». Доўгія гады служыць на «Радыё Свабода» Р. Казак, які рэдагаваў газету, што выдавалася акупантамі ў Слуцку. Там знайшлі сабе месца крымінальныя злачынцы В. Жабінскі (Юрасаў, Панін, Рудольф) і некаторыя іншыя.

На змену здраднікам ваенных гадоў цяпер прыходзіць новае папаўненне з ліку крымінальнай і сіяністаў. Так, спецыялістам па «навуковых пытаннях» на «Радыё Свабода» з'яўляецца Л. Ройтман — у мінулым савецкі адвакат, якога выгналі з юрыдычнай калегіі за злачынныя махінацыі. На «Свабодзе» ўладкаваўся раней асуджаны савецкім судом за крадзжы М. Гелер. Эмігрыраваўшы за рубеж пасля адбыцця тэрміну пакарання, гэты хапуга цяпер лічыцца на радыёстанцыі «саветнікам». Не менш бруднае мінулае і ў іншых, якія знайшлі прытулак на «Радыё Свабода» — гэта спекулянты і валютчыкі В. Кабанчык і Г. Табачнікаў, крымінальнік Н. Гарбанёўская, злосны сіяніст А. Галіч.

Заяўляюць аб тым, што гэтыя людзі адыгрываюць «канструктыўную ролю» ў наладжанні ўзаемаразумення і супрацоўніцтва паміж краінамі, — азначае ісці на яўны падман.

Я. ШЭУЧЫК.

Выпаў першы снег... І ва ўрочышчы Пышкі заспяшаліся на выхадныя дні жыхары Гродна. На лыжнай прагулцы ў Пышках сустраў фотакарэспандэнт А. ПЕРАХОД і сям'ю ВЕРАБ'ЕВЫХ.

«ШПІГЕЛЬ» РАСКАЗВАЕ ПРА БАМ

Будаўніцтва БАМа — гэта буйнейшы ўклад у асваенне багаццяў Сібіры і Савецкага Далёкага Усходу — так характарызуе значэнне Байкала-Амурскай магістралі карэспандэнт заходнегерманскага часопіса «Шпігел», які пабываў на гэтай будоўлі.

БАМ будуць усе, пра БАМ гаворыць увесь Са-

вецкі Саюз, падкрэслівае карэспандэнт. Адгукнуўшыся на заклік партыі і ўрада, тысячы савецкіх грамадзян паехалі на БАМ. Людзі самых розных прафесій і ўзростаў узводзяць масты і рыюць тунелі, укладваюць рэйкі і будуць жыллыя дамы, даследуюць метры зямлі і кіруюць складанай тэхнікай.

Характэрна, піша ён, што БАМ будуць у асноўным маладыя людзі. Большасць з іх камсамольцы або маладыя камуністы. Будуць БАМ, савецкія людзі ўсведамляюць, што яны пракладаюць надзейны шлях да некранутых нетраў сібірскай зямлі, багатай каменным вугалем, жалезнай рудой, прыродным газам, золатам, алмазамі.

«ПРОСІМ НАДРУКАВАЦЬ ПІСЬМО...»

У Савецкі Саюз мы з жонкай прыязджаем часта, а вось у Беларусі сёлета нам давялося пабываць усяго другі раз. Паміж першым і другім прыездамі прайшло роўна чатыры гады. І як многа змянілася за гэты час у жыцці беларускага народа. Усе жывуць у дыхтоўных дамах або прыгожых кватэрах, з густам апранаюцца, добра харчуюцца.

А зараз па парадку апішу, як мы правялі чатыры тыдні на Радзіме. Як правіла, добры настрой і душэўная радасць з'яўляюцца перад Брэстам, калі экспрэс Парыж—Масква павольна праходзіць праз мост. Вось там ужо відаць наша Бацькаўшчына, там наш народ. І ўсё, што там ёсць, нам дарагое.

Звычайна ў Брэсце пасля правэркі дакументаў пасажыры маюць больш гадзіны часу. Кожны выкарыстоўвае яго па-свойму. Адно мяняюць валюту, другія аглядаюць горад і Брэсцкую крэпасць. Хутка састаў падганяюць да перона, і поезд імчыцца ў Маскву.

Але на гэты раз мы выходзім у Мінску. Ужо з акна вагона бачым брата майё жонкі з малодшым сынам Андрэйкам. Яны праехалі 360 кіламетраў, а ад Мінска нанялі таксі, каб хутчэй даставіць нас у Мазыр. Усю апошнюю ноч мы з жонкай амаль не спалі, але радасць сустрэчы зняла стому, і мы адчувалі сябе бадзёрымі. Дзень уставаў цёплы, светлы і радасны. Праехаўшы па галоўнай вуліцы сталіцы — Ленінскім праспекце — ма-

шына ўзяла курс на Мазыр. Цяжка адарваць вочы ад акна машыны. Палі, палі, засеяны жытам, пшаніцай, бульбай. А па лузе ходзяць даўганогія буслы...

Неяк непрыкметна ўехалі ў Мазыр. Ён невялікі, але чысты і зялёны. І Прыпяць, што цячэ ўнізе, велічная і чыстая. Па ўсім відаць, што тут клопаюцца аб прыродных багаццях.

Вось ужо і вёска Новікі. На вуліцы каля брамы нас чакаюць. Шмат родных, сяброў, проста добрых знаёмых. Кожны падае руку, абдымае. Не абышлося і без слёз: усё ж рэдка сустракаемся. Заходзім у хату, і ўсюды багата накрытыя сталы. Хто бываў на Радзіме, таму знаёма гасціннасць беларусаў. Нездарма ж ёсць прымаўка, што ў нашага народа і душа і дзверы адкрытыя сябрам.

У Новіках прайшоў амаль увесь наш адпачынак. Непадалёку ад вёскі — Прыпяць з мноствам рознай рыбы, на ўзгорку — сасновы бор. Туды мы не раз хадзілі па грыбы. Насушылі, намарынавалі маладзенькіх баравічкі. Калі ядзім іх, успамінаем і той бор.

На жаль, усё добрае хутка канчаецца. Надшоў і для нас апошні, такі журботны дзень. Развітвацца было вельмі шкада, сэрца балела ад тугі па Радзіме, па ўсіх гэтых людзях, якіх мы так палюбілі.

У Мінск прыляцелі самалётам. У аэрапорце нас чакалі прадстаўнікі Таварыства «Радзіма», якія адвезлі нас у гасцініцу «Юбілейная». Добры адпачынак — і нас за-

прасілі на гутарку. За час знаходжання ў Мінску мы пазнаёміліся з горадам, яго прыгожымі вуліцамі, плошчамі, паркамі. На нас зрабілі вялікае ўражанне яго ветлівыя жыхары. Таварыства «Радзіма» арганізавала паездку ў Хатынь. Мне ўспомнілася выслоўе фашыстаў: «Рус нікс культура!» Убачыўшы Хатынь, я падумаў, што знішчэнне вёсак сапраўды годна фашысцкай «культуры». Ідуць і ідуць сюды людзі... Ускладаюць вянкi і кветкі, выціраюць слёзы. Мы вярнуліся ў Мінск, але яшчэ доўга чулі трывожны гук хатынскіх званоў, яшчэ доўга будучы аддавацца яны болям у нашых сэрцах.

У заключэнне хачу сказаць, што мы засталіся вельмі задаволенымі сваёй паездкай. Цяпер усе, хто бывае ў Савецкім Саюзе, вярнуўшыся дадому, раскажваюць аб поспехах нашага народа. Раскажваюць пра тое, што людзі жывуць адной дружнай сям'ёй, не да рубля цягнуцца, а цікавіцца музыкай, мастацтвам — адным словам, духоўнымі каштоўнасцямі. Савецкі ўрад клопаціцца пра дабрабыт народа, змагаецца і адстойвае мір на зямлі. Мы з жонкай шчыра радаваліся ўсяму добраму, што адбываецца на нашай Бацькаўшчыне.

Просім рэдакцыю абавязкова надрукаваць наша пісьмо, каб усе ведалі, як спадабалася нам на Радзіме.

Надзея і Васіль
РАКЦІНЫ.

ФРГ.

У інстытуце «Мінскпраект» выкананы тэхнічны праект міжнароднага выставачнага комплексу, які размесціцца ў сталіцы Рэспублікі на ажыўленай Паркавай магістралі. Праектам прадугледжваецца ўніверсальнасць комплексу. Асноўнае яго прызначэнне — правядзенне міжнародных і замежных выставак. А ў прамежках паміж імі тут можна будзе арганізаваць гандлёвыя кірмашы, спартыўныя, відовішчыны і іншыя мерапрыемствы.

НА ЗДЫМКУ: галоўны інжынер праекта С. МАЙСЕЕВА (злева), архітэктары І. ФЕДАСЕЕНКА і Г. ЛАСКАВАЯ ля макета комплексу.

Фота Ч. МЕЗІНА.

за мяжкой і дома

СУПРАЦЬ РЭВІЗІІ СТАТУТУ ААН

У апошнія гады на Генеральных Асамблеях ААН некаторыя дэлегаты ўзімаюць пытанне аб пераглядзе і карэннай рэвізіі Статуту Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Пры гэтым яны не столькі клопаюцца аб паліяпшэнні работы міжнароднай арганізацыі, колькі аб сваіх вузкіх выгадах.

Выступаючы па пытанню аб Статуте ААН і ўзмацненні ролі гэтай арганізацыі, прадстаўнік Беларускай ССР у шостым камітэце Ю. Смірноў заявіў, што БССР была, ёсць і будзе ў ліку тых, хто рашуча і бескампрамісна адстойвае непахіснасць Статуту ААН, адхіляючы ўсякія спробы яго перагляду.

Мы, як і многія іншыя дэлегаты, зыходзім з таго, што Статут ААН у тым выглядзе, у якім ён быў прыняты на заранку арганізацыі, і цяпер не страціў сваіх несумненных вартасцей, сваіх вельмі шырокіх палітычных і арганізацыйна-прававых магчымасцей.

Закранаючы дзейнасць спецкамітэта па Статуту, дэлегацыя Беларускай ССР выказалася за пераклучэнне ўвагі і сіл на тое, што сапраўды садзейнічае практычнаму ажыццяўленню складаных задач, якія ставяць перад Арганізацыяй Аб'яднаных Нацый. А гэтага можна дабіцца не шляхам ломкі Статуту, як прапануюць некаторыя, а на аснове яго строгага захавання.

Дэлегацыя Беларускай ССР, сказаў далей Ю. Смірноў, выступае супраць любых спроб аслабіць ролю і значэнне прынцыпу аднагалоснасці пастаянных членаў Савета Бяспекі. Апраўданы вышэйшымі інтарэсамі падтрымання міру і прадыхтаваны логікай суіснавання дзяржаў, якія належаць да розных сацыяльных сістэм, гэты прынцып служыць важнейшым зыходным паступатам здольнасці ААН эфектыўна садзейнічаць абароне міру і міжнароднай бяспекі, прымаць узгодненыя рашэнні, што ўлічвалі б інтарэсы ўсіх дзяржаў, іх ясна выражаючую волю.

У заключэнне прадстаўнік Беларускай ССР заявіў, што шлях да павышэння аўтарытэту і эфектыўнасці Арганізацыі Аб'яднаных Нацый адзін і толькі адзін: гэта строгае захаванне патрабаванняў яе Статуту ўсімі дзяржавамі — членамі ААН, гэта — агульны ўзгоднены намаганні і практычныя дзеянні вялікіх і малых краін па ўмацаванню міру, бяспекі і ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва народаў.

ГОСЦЬ З БРАЦКАЙ БАЛГАРЫ

З 19 па 23 лістапада 1976 года ў Беларусі знаходзіўся загадчык сектара аддзела прапаганды ЦК БКП Дзімітр Ганчаў. Ён выступіў з лекцыяй «Хі з'езд БКП аб задачах ідэалагічнага фронту Народнай Рэспублікі Балгарыі» перад выкладчыкамі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, на семінары кіраўнікоў груп палітінфарматараў Мінска, перад слухачамі курсаў павышэння кваліфікацыі кадраў Брэсцкай вобласці, на заводзе «Брэстсельмаш».

Госць сустрэўся з кіраўнікамі і спецыялістамі саўгаса «Савецкі» Пружанскага раёна, наведаў Беларускае дзяржаўнае музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і мемарыяльны комплекс Брэсцкая крэпасць-герой, пабываў у Хатыні.

Дзімітр Ганчаў меў сяброўскія гутаркі ў адзеле прапаганды і агітацыі ЦК КПБ і ў Брэсцкім абкоме партыі.

НАРАДА КІРАЎНІКОЎ ЛЯСНОЙ ГАСПАДАРКІ

У Мінску адбылася нарада міністраў лясной гаспадаркі краін — членаў СЭУ. У ёй прынялі ўдзел дэлегаты НРБ, ВНР, ГДР, Рэспублікі Куба, МНР, ПНР, СРР, СССР і ЧССР.

Рэгулярныя дзелавыя сустрэчы сталі адной з форм шматбаковага супрацоўніцтва па далейшаму развіццю лясной гаспадаркі. У святле рашэнняў з'ездаў камуністычных і рабочых партый краін — членаў СЭУ удзельнікі нарады падвялі вынікі навукова-тэхнічнага супрацоўніцтва і вызначылі шляхі і сродкі вырашэння такіх актуальных праблем, як «комплексная механізацыя лесагаспадарчых работ», «комплекснае выкарыстанне драўнінай сыравіны», «праграма забеспячэння патрэбнасцей у лесамастэрыялах краін — членаў СЭУ на доўгатэрміновую перспектыву».

Ад імя ЦК Кампартыі Беларусі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і ўрада рэспублікі ўдзельнікаў нарады вітаў сакратар ЦК КПБ В. Шавялуха. Ён пажадаў ім паспяховай работы, выказаў упэўненасць, што гэта сустрэча будзе садзейнічаць умацаванню дружбы і паглыбленню супрацоўніцтва паміж краінамі сацыялістычнай сроднасці ў развіцці лясной гаспадаркі і ў іншых галінах эканомікі і навукова-тэхнічнага прагрэсу.

На прасторах Родины

СИБИРСКИЕ КОМПЛЕКСЫ

ВОКРУГ ГЭС НА АНГАРЕ

Широкое комплексное освоение богатств Сибири началось сейчас потому, что накоплен необходимый экономический потенциал. Дело это выгодно с различных точек зрения — как экономической, так и социальной. Но и нелегкое: прежде чем принять конкретное решение, длительные расчеты провели тысячи экономистов, инженеров и планировщиков. Создание каждого из комплексов — это не только освоение природных ресурсов новых мест, но только шаг вперед по пути технического прогресса. Это и дальнейшее совершенствование форм и методов территориальной организации народного хозяйства страны.

Возьмем для примера Братско-Илимский комплекс. Схема его такова. Вокруг мощных, высокоэкономичных ГЭС на Ангаре создается «набор» энергоёмких производств, потребляющих местные природные ресурсы и изготавливающих различные виды продукции. Среди них такие гиганты, как Братский и Усть-Илимский лесопромышленные комбинаты, алюминевый завод и другие. Все производственные объекты, расположенные на отвоеванных у тайги пространствах, связаны между собой современными коммуникациями, имеют единую материальную базу, развиваются в рамках общего плана.

Преимущества такого метода очевидны: разумное и полное использование природных ресурсов, рост эффективности за счет организации рациональной структуры производства, эко-

номия на транспорте, инженерных сооружениях, вспомогательных производствах.

КОМФОРТ ВПОЛНЕ ДОСТУПЕН

Временные неудобства, с которыми мирятся первопроходцы, стремительно сменяются в Сибири хорошо налаженным бытом. В этом еще одно преимущество комплексного освоения, предусматривающего опережающее сооружение социальных и бытовых объектов.

Сейчас в среднем на каждого сибиряка приходится более чем по 11 квадратных метров жилой площади. Специалисты утверждают, что в ближайшем будущем этот показатель значительно возрастет.

Заметим, что фактическая стоимость строительства здесь на 30—90 процентов выше, чем в районах с мягкими климатическими условиями. Однако этой разнице житель Сибири не замечает. Около 60—70 процентов средств, выделяемых на жилищное и культурно-бытовое строительство, финансируют отраслевые промышленные министерства. Остальное — за счет бюджетов местных Советов.

ОСТАЮТСЯ НАДОЛГО, А ТО И НАВСЕГДА

На нынешнем этапе освоения Сибири нужны не просто специалисты, приехавшие сюда возвести тот или иной производственный объект. Необходимы люди, которые готовы связать с этим краем долгие годы своей жизни. Именно поэтому забота о человеке, его семье, подрастающем поколении считается здесь делом первостепенной важности.

В Сибири есть все возможности получить всестороннее образование. Например, в Иркутской области на 10 тысяч жителей приходится 250 студентов. В каждом молодом сибирском городе с населением

более 100 тысяч человек ежегодно продается около миллиона книг, а общественные библиотеки имеют фонды в 1,5 миллиона и более книг.

Не забыты и дети. В Братске, например, для них создан кукольный театр, специальные санные и лыжные трассы и многие другие места отдыха и развлечения.

Не удивительно поэтому, что многие из переселенцев остаются в Сибири надолго, а то и навсегда. Суровый климат некоторых районов не препятствие для тех, кто полюбил этот край. Но при этом, считают медики, здесь необходим более внимательный контроль за состоянием здоровья. Число поликлиник и других медицинских учреждений (в расчете на 10 тысяч жителей) в Сибири на 26 процентов больше, чем в целом по стране. В некоторых северных городах эти показатели еще выше.

Большую популярность завоевали у сибиряков местные санатории-профилактории. Но это не единственная возможность отдохнуть и подлечиться. Так, предприятия Братска выстроили санаторий в горной местности, прилегающей к Байкалу. Один из лучших санаториев на побережье Черного моря имеют жители Норильска.

Итак, создание территориально-производственных комплексов — это качественный этап в освоении сибирских природных богатств, этап, который в корне изменит лицо Восточной Сибири.

Комплексы позволяют наиболее эффективно решить все вопросы — от экономических до демографических.

Георгий БОГДАНОВСКИЙ.
АПН.

«Голас Радзімы»

В ОКТЯБРЕ прошлого года в Москве состоялась международная встреча писателей, тема которой была обозначена: «Исторический опыт второй мировой войны и ответственность писателя за судьбы своего народа и человечества в условиях разрядки международной напряженности».

Нас (и не только нас) озадачило утверждение одного американского писателя, будто бы в Советском Союзе память о жертвах войны, в том числе и в литературе, это уже что-то вроде религиозного культа. Одним словом, непонятная ему чрезмерность.

Если бы реакционный писатель утверждал такое, никого бы это не озадачило, не удивило. А то ведь хороший, прогрессивный писатель, человек, который в свое время яростно участвовал в борьбе против американской авантюры во Вьетнаме...

Вспомнилось тогда другое высказывание другого американца. Майк Давидов, побывав в Хатыни, писал:

«Трудно ощутить полностью глубину страданий другого, если сам не испытал беспредельность трагедии. Я пришел к выводу, что данные о тяжелых испытаниях Белоруссии выходят за пределы моей способности постичь и осознать трагическое. Четвертая часть ее населения убита и восемьдесят процентов ее территории превращено в пепел. Как вообразить это? Это напоминало бы труднообразимую картину: более пятидесяти миллионов американцев убито и вся наша страна разрушена, за исключением ее восточного побережья».

Видите, если твой народ этого не испытал, трудно даже вообразить. Нашему народу, к сожалению, «вообразить» не надо: он помнит. А потому и литература наша, советская литература, забыть этого не может, права не имеет забывать. Более чем закономерно, что не только через художественное воображение писателя, но и напрямую звучит память народная в нашей литературе.

В ряду этих произведений и книга-документ «Я из огненной деревни». Но я хочу вести речь не о ней, а о самом жанре подобных книг. О возможностях жанра.

Когда мы делали книгу о Хатынях, друзья интересовались: все это нужно, важно, но что делать здесь писателю? Приехал, пришел, включил магнитофон, записал... При чем тут писатель, художник?

Профессионализм в такой работе должен проявиться в очень жестком (даже жестоком) отношении к себе именно как писателю. Новичку, который еще не согнал охотку «пописательствовать», труднее отстраниться, не вылезать вперед со своим всезнающим и «беллетристическим» словом. Да, когда берешься за такую работу, надо быть готовым как бы раствориться во всем, что у тебя есть, в мудром и щедром таланте народа. В этом прежде всего и проявляется твоя писательская квалификация.

Но что же все-таки за жанр такие вот книги?

«Никто, — говорил К. Симонов, выступая в 1975 году в Минске на конференции, посвященной литературе о Великой Отечественной войне, — не может сказать: я знаю о войне все!

Все о войне знает народ. Так давайте записывать народ».

Репортажные жанры, записи событий «из первых уст» — это сегодня повседневное журналистское занятие. Но бываю и могут быть репортажи с «места события» воистину исторического, которое действительно затронуло, затрагивает судьбы народные. И вот ты дал выговориться самой жизни, не подменяя ее ни схемой, ни своим торопливым «художественным» словом. И чем проще человек, чем бесхитроутнее, тем больше помнит, все помнит: что почувствовал, как подумал...

Но в чем же тогда преимущество писателя-профессионала? Очевидно, в большом умении сознательно отбирать из своей (и чужой, если записываешь) памяти эстетически значимое, самое полновесное.

гических, сколько дней страшного, смертельного голода видится за этим состоянием человека, вроде уже немняемого! Когда все сдвинулось, придвинулось одно к другому: умершие от голода и живые, жизнь и смерть...

То же самое, как женщина в белорусских Борках нам рассказывала. Тоже вроде мимоходом, но именно это ее потрясло, запомнилось. Да и как могло не запомниться...

Соседка ее, поняв, что будет убивать, живьем жечь людей, сказала своему восьмилетнему мальчику: «Сынок, зачем же ты ботики резиновые надел? Зачем ты обулся в эту резину? Твои же ножки будут долго гореть»...

Кстати, почему после Хатыней — Ленинград?

ВОЗМОЖНОСТИ ЖАНРА

С Даниилом Граниным мы записываем воспоминания ленинградских блокадников. Работа, особенно когда доходит до оформления, в чем-то даже сложнее, нежели та, которую мы проделали с Янкой Брылем и Владимиром Колесником, делая книгу «Я из огненной деревни». Хатыни — это один, самый страшный в жизни человека день, час. Ленинградская блокада — 900 дней. Отыскать, нащупать в памяти человека, с которым встретился впервые, самые вершинные точки пережитого им, направить память человека так, чтобы рассказ его захватил именно эти точки, о которых тебе, конечно, ничего не известно, — тут только интуиция и может помочь.

И хорошо, если поможет.

Вот человек рассказывает, как он руководил противопожарными группами МПВО. Много интересного сообщает, но это уже, в других вариантах, и читали и слышали мы. И вдруг человек вспомнил! Мог бы и опустить этот факт, не придавая большого значения ему, посчитав его просто казусом, нелепым случаем, но его просят не опускать как раз то, что особенно поразило, стоит перед глазами. Хотя оно, может быть, и не столь значимое, на его взгляд, в сравнении с другими событиями и фактами.

И человек вдруг вспомнил.

«Упал снаряд на барак. И не разорвался. Лежит в квартире. Поехали разряжать его. Звонят ему, начальнику. Снаряд, мол, нашли, здесь он, но женщина, хозяйка, не отдает («Не могу отобрать»).

— Как, не можешь снаряд отобрать?

— Не могу. Приезжайте сами.

Приехал сам. Зашел в комнату. Лежит женщина на полу, обняла снаряд, закутала в шаль (снаряд теплый еще) и не отдает его.

Стали выяснять, в чем дело. Оказывается, у нее грудной ребенок не был эвакуирован. От этого страха, в панике, ребенка-то родственница схватила и унесла куда-то. А она осталась, увидела этот снаряд и решила, что это ребенок»...

Сколько дней, недель, месяцев бомбежек и обстрелов, слепых, система-

Минувшая война помечена была множеством событий глобального значения, смысла. Но в этом множестве выстроился ряд из нескольких особенно зловещих явлений.

Это — запланированное истребление людей в деревнях, та же концлагерная «селекция», но уже вынесенная на просторы оккупированных стран («Хатыни»). Обыкновенные избы, амбары, колхозные сараи, церкви, превращались в жуткие крематории.

Это — попытки удушения голодом многомиллионного города Ленинграда.

И наконец — первая атомная вспышка над планетой...

Деревня и город в условиях тотальной истребительной войны, развязанной физизмом, войн, переносимых именно на мирное население, — вот что такое наши Хатыни рядом с блокадным Ленинградом.

Ленинград... Мы слышим, мы проносим, мы читаем это слово, а за ним встает, звучит так много для сердца не только русского, но и белоруса, и украинца, и француза, и норвежца: Петербург, Петроград, «Аврора», Эрмитаж, Пушкин, Достоевский... Без него, без этого города, мир для нас, для человечества неполон. Как и без Москвы, Парижа, Праги, Рима...

Но появились на этой же планете существа, которым город этот казался лишним, ненужным. С точки зрения их сумасшедшей доктрины о «нужных» и «ненужных» людях, расах, народах. Уже в июле 1941 года они планировали, как их армии, взыв в огненное кольцо город на Неве, уничтожат его, сровняют с землей, истребят и население, чтобы «не кормить его хлебом южных районов», который они уже считали своим.

Ленинград устоял. Как устояла Москва. И тогда на помощь призван был голод. Как говорила Ольга Берггольц, фашисты «заслали в город голод». «Положение здесь будет напряженным до тех пор, пока не даст себя знать наш союзник — голод», — записывал в своем дневнике начальник генерального штаба сухопутных войск Гальдер, когда в Берлине поняли, что Ленинград устоял перед прямым на-

тиском, прямым штурмом. Известно, что у Гитлера побывали «ученые» «третьего рейха» и с математическими выкладками проинформировали его, сколько нужно недель, чтобы город умер, пал голодной смертью. Все было подсчитано точно: продукты, калории, биологические законы. И действительно, умерли сотни тысяч.

Но город не пал, не умер.

Люди выстояли, выжили потому, что их поддерживало чувство долга, преданности, любви к ребенку, дорогому человеку, родному городу. Спасались спасая. И если даже умерли, то на своем последнем пути кого-то поднимали. А если выжили, так потому, что кому-то очень нужны были.

Женщина (еще один рассказ), которая в самые страшные дни декабря 1941 года лежала в морозном, темном, без воды, без канализации, вымирающем доме и кормила ребенка буквально собственной кровью — материнского молока и никакой другой пищи не было, она прорезала исхудавшую руку и давала сосать вместо груди, — женщина это тоже спасала Ленинград, не давала ему умереть. Так же как и те, кто сбрасывал с крыш бесцельные «зажигалки», вез продукты через Ладогу, удерживал врага под стенами великого города.

Можно сказать: естественное поведение матери, женщины... Но крайний голод способен многое исказить в человеке. Если человек духом слабее. Не случайно народ в пословице предупреждает: голод не тетка.

В одном из писем женщина из Тосно говорит:

«Очень рада, что так теперь хорошо живем... Ребятишек заставляем больше есть и все вспоминаем, как Лариса в 7 утра в голод просыпалась и просила хлеба вчерашнего.

Говорили:

— Лариса, нет хлеба.

— Ну тогда дайте завтрашнего!»

«Вся правда» о войне, которую знает народ, конечно же, «не отменяет» художественную литературу о войне. Но она что-то корректирует в наших произведениях. И вообще наше восприятие художественной литературы корректирует.

Вот я специально перечитал «Голод» Кнута Гамсуна. Когда-то это произведение меня потрясло тем, что воздействует не только на чувство, ум, но как бы и на желудок, железы наши. Читая, вслед за героем я мучился всеми стадиями голода.

После невыносимо правдивых рассказов блокадников о том, что такое голод и каков человек, умирающий от истощения в голодном городе, я и Гамсуна невольно читал как одного из свидетелей. Тоже интересного, но не самого правдивого, не самого памятливого и даже не самого талантливого рассказчика из числа нами слышанных и записанных.

Да простит меня литература!

К чему я это говорю? Даже если такое прочтение и ощущение, такое сравнение литературы и народной памяти и очень субъективно, даже и в этом случае трудно не прийти к очевидному: народная память, если мы ее записываем и запишем со всей полнотой правды, честности, существующей в литературе как особенный жанр, вместе с тем не может не оказать влияния и на всю литературу. И именно тем, что в ней — истинная мера боли и правды, красоты и силы, нравственная мера.

Алесь АДАМОВИЧ.

Цяпер яму было 6 80 год — сялянскому сыну з Рудзенска, палымянаму песняру новай эпохі, прызнаанаму кіраўніку «Маладняка». Воляю лёсу ён быў пастаўлены на чале таго працэсу, які мы называем ста-

РАЗВЕДЧЫК БУДУЧЫНІ

ДА 80-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ МІХАСЯ ЧАРОТА

наўленнем беларускай савецкай літаратуры.

Яму было нялёгка: многія маладнякоўцы прасталінейна разумелі патрабаванні новай эстэтыкі, задачы мастацтва новай эпохі (у тым ліку і палажэнні сваёй уласнай Дэкларацыі). Акрамя гэтага, іменна яму, Чароту, трэба было ўступіць у творчае сапартніцтва з прызнанымі пісьменнікамі — Купалам і Коласам. Задача нялёгка, бо аўтарытэты былі ўжо вельмі высокія.

Выйгралі абодва бакі: сталася разважлівасць, імкненне да сурэалістычнага малюнка, уласцівага творчасці старэйшых; «бурапена», імплэт, жыццядараснасць і звонкасць маладых перадаліся старэйшым.

Як вядома, новае — гэта не

толькі творчае наследаванне пэўных традыцый, але і развіццё, пераадоленне іх. І калі паддзі з гэтага пункту глядзяна да ацэнкі спадчыны Чарота, а не абмяжоўвацца канстатацыяй, што, маўляў, ім тое не зроблена, таго ён не дасягнуў, з гэтым не справіўся, дык выявацца многія заканамернасці новага мастацтва перыяду станаўлення. Мы пішам «бурапена», маючы на ўвазе творчасць Чарота і іншых «маладнякоўцаў». А гэтая ж «бурапена» была ўсплёскам энтузіязму многіх творцаў паслякастрычніцкай літаратуры. Без «бурапены» і Маякоўскі — не Маякоўскі, і Блок — не Блок. Радасць перамогі адлівалася ў гранёныя сімвалічныя вобразы Вечнай Буры, Вясны, Сонца, Ветру, Чырвонага Сцяга і г. д. Наватарства давалася Чароту цяжка. Былі відавочныя няўдачы, бо не хапала творчага вопы-

ту. Але над усімі пралікамі брала перавагу ўменне паказаць жыццё маштабна, уменне ўзнямаць нацыянальнае на ўзровень агульначалавечага. Пра гэта нельга забываць. Чарот, уласна кажучы, рабіў тое, што ў перадакастрычніцкую эпоху Максім Багдановіч. У гэтым плане ўвагі сучаснікаў заслугоўваюць яго паэмы «Босыя на вогнішчы» і «Чырванакрылы вяшчун». Адсутнасць індывідуалізаваных вобразаў у іх, а таксама глыбіннага псіхалагізму — не іх недахоп, а вынік выразнай эстэтычнай зададзенасці: абстрагавання ад чыста нацыянальнага ў імя інтэрнацыянальнага, ад асабістага ў імя агульнага. Як вядома, пераход грамадства з аднаго стану ў другі лягчай за ўсё перадаць з дапамогаю плаката, двюх фарбаў — чорнай і белай, ці — гаворачы больш агульна — змрочнай і светлай. Нюансы, адценні, пе-

раходныя фарбы былі наперадзе. А тады ў Чарота перад вачамі стаялі Праца і Багацце, Босыя, Галодныя і Сытыя, Праўда і Няпраўда. І пра іх барацьбу, пра іх змаганне ён пісаў — пісаў натхнёна, публіцыстычна, раскавана ў рытміка-інтанацыйных адносінах (гэта ад таго, што чуў «гул рэвалюцыі», мелодыю не вуліц і плошчаў). «Босыя на вогнішчы» — гэта гімн нацыі, якая не толькі захацела людзьмі звацца, але і вылучыла са свайго асяроддзя босых — змагароў за сацыяльную роўнасць.

Паэзію Чарота 20-х гадоў можна па-сапраўднаму ацэніць толькі з улікам развіцця тагачаснай літаратуры, яе велічэзных задач.

Міхась Чарот, як і іншыя пісьменнікі-піянеры, разведчыкі будучыні, зрабіў вельмі многа для станаўлення беларускай савецкай літаратуры.

БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ВОСЕНЬ

мернай музыкі, народнага танца і песні, опернага і балетнага мастацтва.

Кожны год у фестывалі ўдзельнічаюць новыя калектывы і выканаўцы з розных саюзных рэспублік, што дае магчымасць нашым слухачам і глядачам лепш пазнаць шматнацыянальнае савецкае мастацтва. На гэты раз мы сустрэліся з пасланцамі Расійскай Федэрацыі, Украіны, Узбекістана, Таджыкістана, Арменіі, Грузіі, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Масквы і Ленінграда, іншых культур-

ных цэнтраў краіны. Дарогі фестывалю пралеглі практычна ва ўсе раёны рэспублікі.

Другая важная асаблівасць фестывалю — удзел у ім многіх замежных калектываў і выканаўцаў. З Парыжа да нас прыежджаў французскі камерны аркестр, з Польшчы — папулярны дзіцячы хор «Шпакі», польскую эстраду прадстаўляў вядомы спявак Чэслаў Неман, а югаслаўскую — маладзёжны ансамбль «Код».

Па колькасці ўдзельнікаў і маштабах мерапрыемстваў гэты фестываль — самы прадстаўнічы. У яго праграму ўвайшлі 350 канцэртаў і творчых сустрэч, у якіх прынялі ўдзел звыш паўтары тысячы майстроў мастацтваў.

НА ЗДЫМКАХ: гаспадары свята — Дзяржаўны народны хор БССР; польскі дзіцячы хор «Шпакі»; ансамбль танца «Бахор» з Узбекістана; малдаўская спявачка Марыя КАДРАНУ.

Гэта свята было кароткім, але цікавым, яркім. Дзве папярэднія сустрэчы з майстрамі мастацтва з многіх саюзных рэспублік пакінулі добры след у памяці тысяч аматараў сімфанічнай і ка-

«ЗОРКА» ДЛЯ ЎСІХ

Створаны пятнаццаць гадоў назад танцавальны калектыв Палаца культуры тэкстыльчыкаў — часты госяць рабочых, калгаснікаў, воінаў. Двойчы «Зорка» пабывала ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы. Першы раз яна паказала сваё мастацтва працоўным розных гарадоў брацкай краіны, другі — самадзейным артыстам імя дэкаду выступала ў Пятсдаме — пабраціме Мінска.

І вось зноў «Зорка» на гастралях у ГДР.

За многія гады, якія раздзяляюць дзве апошнія паездкі, ансамбль не толькі пасталеў, але і прыкметна змяніўся, пахараўшэў. Цяпер у яго саставе, акрамя салістаў Аляксандра Усціновіча і Васіля Гаўлюйскага, — толькі дзяўчаты. Асюль і зусім іншы, «жаночы» рэпертуар Разам з паэтычнай «Купалінкай» маладыя тэкстыльчыцы паказалі за рубяжом расквечаную многімі новымі дэталі «Бульбу», беларускія сучасныя рытмы, рускую лірычную «Улітушку», агністую малдаўскую хору «Фэтэлор» і іншыя танцы.

Але нават тыя, што па назвах паўтараюць ужо вядомыя нумары, пастаўлены арыгінальна, з улікам характару калектыву, яго профілю. Ад гэтага правіла не адступае мастацкі кіраўнік ансамбля Юры Вяранцоў. Разам з педагогам-балетмайстрам Сцяпанам Сушкевічам ён дабіваецца не толькі добрага выканання танца ў цэлым, але і адшліфоўкі кожнага па.

Пасля гадзіны адпачынку — 3—4 гадзіны работы над новай і старой праграмай. І так — праз дзень. Але дзяўчаты не скардзяцца, з вялікай ахвотай займаюцца, аддаючы любімаму занятку ўсё вольны час.

Калі калектыв толькі стварыўся, у ім было 8 энтузіястаў. Цяпер — 40. І столькі ж у падрыхтоўчай студыі, дзе будуць артысты — дзеці камвольчыкаў — спасцігаюць азы харэаграфіі.

Два тыдні выступленняў у гарадах Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі будуць сур'ёзным выпрабаваннем на майстэрства для Вяранікі Усціновіч, Валянціны Крыжанойскай, Кацярыны Дубіцкай, для дзюхоў Наташ — Чалядзінскай і Лазарэвіч — для ўсіх, каго паўтары тысячы артыстаў-аматараў Палаца культуры тэкстыльчыкаў паслалі сваімі прадстаўнікамі мастацтва ў брацкую краіну.

Я. ПАЛУШКІНА.

спуск — і зялёным дываном разаслаўся лужок. Яшчэ адзін спуск — і за ім чыстая стужка імклівай Іслачы, што схавалася ў вербалозах і аleshніку. І далей, нібы дэкаратыўнае пано, — густая сцяна цёмнага бору з вастраверхімі елкамі і меднаствольмі хвоямі.

У 1863 годзе Тупальшчына была месцам збору паўстанцаў. Нават зараз памятаюць у народзе гэты факт. Селянін вёскі Люцынка Лявон Кулік на пытанне, ці не ведае ён што-небудзь пра Тупальшчыну, ці не чуў чаго ад старэйшых, адказаў: «А як жа... Бывала, як сена каслі, дык дзяды расказвалі, што ў Тупальшчыне збіраліся паны, каб на цара ісці...»

Што рэха паўстання 1863 года дакацілася і да Тупальшчыны, сведчаць дакументы. Ранняя вясною, у самы разгар падзей Тупальшчыну наведала жонка Марцінкевіча і яго дачка Цэзарыя. Мабыць, яны прыежджалі паведаміць штосьці вельмі важнае, бо неўзабаве Жаброўскі быў у Люцынцы. Пра гэты факт у адным з дакументаў, змешчаных у кнізе Г. Кісялёва «Сейбіты вечнага», гаворыцца так: «У сакавіку ці красавіку... у Люцынку прыежджалі

ксьендз мясцовага касцёла Камянецкі, пісар Трасцянка, дваране Жаброўскі і Грудзінскі, якія потым проста з маёнтка накіраваліся ў лес, куды іх правялі жонка Марцінкевіча і дачка Цэзарыя...» Накіраваліся ў лес — азначае пайшлі ў паўстанцкія атрады, якія былі ў той час паўсюль у наваколлі Ракава. Цікава, што пасля візіту ў Люцынку названых тут суседзяў Марцінкевіча, пасля вялікага сходу, што адбыўся перад вялікаднем на пісьменніцкай сядзібе, надоўга знікае з поля зроку сям'і і паліцы і сам гаспадар фальварка.

Тупальшчына... Дарагая і вабяная для нашых сэрцаў мясціна. Шмат чаго яна магла б раскажаць пра нашага песняра. Яна стала і апошнім яго прыстанішчам. Пахавалі яго тут у 1884 годзе (памёр пісьменнік 17 снежня) удзячныя мужыкі з навакольных вёсак, якія, паводле слоў відавочцы, плакалі па ім, як не часта плачуць дзеці па родным бацьку. Ляжыць ён на высокім тупальскім могілніку пры самай капліцы, у засені старых дрэў, сярод жытнёвых палёў. Асюль, з пагорка, відаць яму ўся Беларусь, пра лепшую долю якой ён дбаў усё сваё доўгае жыццё.

Вакол ціша, утульнасць, ірастора. Недалёка, праз дарогу, плешчацца лагодная Іслач; побач ляжаць жонка і дачка, якія ва ўсёй яго дзейнасці — грамадскай, тэатральнай, асветніцкай, — былі памочнікамі і дарадцамі...

Ціха і цнатліва ў буднія дні на Тупальшчыне. Толькі па выхадных днях яна абуджаецца сотнямі галасоў адпачываючых з Мінска. На машынах і матацыклах яны едуць на берагі Іслачы. І ў гэтым шуме, у гэтай шчаслівай гамане гучыць у якойсьці ступені ўвасабленне і таго ідэалу, пра які колісь марыў слаўны сын нашага народа Вінцук Дунін — Марцінкевіч. Некалі на Марцінкевічавай магільне стаяў стары збучвельны крыж, апошні раз пастаўлены рукамі яго ўнучак. У 1957 годзе да стопціздзесяціх угодкаў пісьменніка клепатамі грамадскасці на яго магільне пабудавалі помнік з мармуроваю дошкаю. Марцінкевічаву магільню ў Тупальшчыне клепатліва даглядаюць вучні навакольных школ. Меў рацыю польскі часопіс «Кгаж», калі пісаў у 1885 годзе: «З удзячнасцю і сардэчнасцю ўспомняць яго некалі, як вырастуць, беларускія патомкі».

Уладзімір СОДАЛЬ.

Тра аўтара «ПІНСКАЙ ШЛЯХТЫ»

ТУПАЛЬШЧЫНА

...Тупальшчына... Тупальшчына... Па-рознаму вымаўляюць гэтую геаграфічную назву. Звычайна яе прыгадваюць толькі тады, калі гаворка заходзіць пра Вінцука Дуніна — Марцінкевіча. І то толькі ў тым стасунку, што пісьменнік пахаваны на старым тупальскім могілніку... А дзе гая Тупальшчына, сёння скажа не кожны. Між тым усе, каму даводзіцца ехаць Івянецкім шляхам, прыежджаюць паўз яе і не здагадваюцца, што восем стройных ліпаў, што стаяць, нібы восем родных сёстраў, пры рачульцы ля мастка, — гэта і ёсць рэшткі той Тупальшчыны, якую мы згад-

ваем у нашым літаратуразнаўстве. Некалі тут жылі Жаброўскія — даўнія сябры і знаёмыя Марцінкевіча. Пісьменнік ніколі не мінаў іх. Ці то ехаў у Мінск, ці то вяртаўся назад у свой маёнтак, які быў вёрст за шэсць сем ад Тупальшчыны, — абавязкова спыняў ля брамы сваіх коней, заходзіў у лакоі і дзяліўся навінамі. Месца для фальварка Жаброўскія абралі надзвычай вабнае. Сярод крыніц і сажалак, на пагорку з ландшафтам, падобным на амфітэатр. Адзін узровень яго — для жыллой забудовы, другі — для гаспадарчых пабудов. Затым невялікі

68 маладых рабочых Магілёўскага камбіната сінтэтычнага валакна шэфтуюць над піянерамі школ № 30 і № 5 Магілёва. Яны арганізавалі клуб ваяцых «Іскарка», які поўнасьцю апраўдае сваю назву. Цікавыя сустрэчы, гутаркі, экскурсіі ў музеі, паходы па месцах баявой славы, заняткі ў гуртках расшыраюць круггляд школьнікаў, спрыяюць станаўленьню іх характараў, даюць магчымасьць хлопчыкам і дзяўчынкам цікава і карысна праводзіць вольны час. НА ЗДЫМКУ: член клуба «Іскарка» электрамонтэр Анатоль ЕМЯЛЯНАУ дапамагае вучням Паўлу КОЧАТАВУ і Юрыю БАНСЮКОВУ навучыцца выпільваць лобзікам.

Заводскія спартсменны

З 18-гадовым слесарам-зборшчыкам Уладзімірам Волкавым мы пазнаёмліся ў Доме фізкультуры Мінскага трактарнага завода. Тут ён займаецца ў секцыі цяжкай атлетыкі. Запісца менавіта сюды яму параіў цэхава трэнер.

Хутка юнак стаў чэмпіёнам беларускіх прафсаюзных спартыўных таварыстваў сярод штангістаў-юніёраў. Уладзімір лічыць, што інтэнсіўныя трэніроўкі прынеслі яму карысьць не толькі ў спорце, але і ў працы: сямляецца на рабоце значна менш, чым да таго, як ён пачаў рэгулярна займацца фізкультурай.

Заслужаны трэнер Беларусі Рыгор Гарэлік задаволены Уладзімірам. Ён уважліва сочыць за фізічным станам і поспехамі сваіх падапечных, якіх у яго на заводзе каля пяцідзсяці. Лепшыя з іх уваходзяць у зборную каманду завода па цяжкай атлетыцы.

Уладзімір Волкаў — адзін з дзсяці тысяч членаў заводскага спартыўнага клуба «Трактар», які мае свой Дом фізкультуры з некалькімі спецыялізаванымі заламі, медыцынскімі кабінэтам і аднаўленчым цэнтрам. Акрамя таго, у «Трактара» тры стадыёны, дзве лыжныя базы і горадасць трактарабудаўнікоў — плавальны басейн, адзін з лепшых у горадзе. Любы рабочы завода можа займацца тут пад кіраўніцтвам вопытных трэнэраў.

Клуб «Трактар» культывуе больш як дваццаць відаў спорту, кожны з якіх прадстаўлены зборнай камандай завода. Штогод заводскія спартсменны ўдзельнічаюць прыкладна ў ста спарбніцтвах, у тым ліку і міжнародных. Традыцыйнымі, напрыклад, сталі іх спартыўныя сустрэчы з прадстаўнікамі польскага трактарнага завода «Урсус». У гасцях у беларускіх

трактарабудаўнікоў пабывалі рабочыя-спартсменны французскіх аўтамабільных заводаў «Рэно», прадстаўнікі фінскага рабочага спартыўнага саюза ТУЛ.

Рабочы спартыўны клуб ганарыцца сваімі выхаванцамі. У іх ліку абсалютны чэмпіён СССР 1974 года па класічнай барацьбе Анатоль Зялёнка, пераможца многіх міжнародных турніраў, член зборнай каманды СССР па вольнай барацьбе Юры Каралёў і іншыя вядомыя спартсменны. Больш як пяцьдзсят выхаванцаў клуба «Трактар» маюць званне майстра спорту. Аднак павелічэнне колькасці чэмпіёнаў не самамэта фізкультурнай работы. Галоўнае — зацікавіць спортам як мага больш рабочых розных узроставак груп.

Спорт — надзейны памочнік у штодзённай працы, таму ў кожным цэху ёсць свая фізкультурная арганізацыя, штатныя і грамадскія інструктары двойчы на працягу рабочай змены праводзяць вытворчую гімнастыку. Для людзей сярэдняга і пажылога ўзросту, якія не маюць магчымасці наведаць рэгулярныя спартыўныя трэніроўкі, створаны спецыяльныя «групы здароўя». У шаснаццаці такіх групах займаецца больш як пяцьсот рабочых і служачых. І, нарэшце, самая масавая форма ўдзелу работнікаў усіх узростаў у фізкультурным руху — здача нарматываў па спартыўнаму комплексу, на Мінскім трактарным іх здаў кожны трэці. Гэта сведчыць аб здароўі рабочых прадпрыемства. Яшчэ адным доказам служаць падлікі заводскіх эканамістаў, згодна з якімі нявыхадзі на работу ў сувязі з прастуднымі захворваннямі скараціліся за апошнія гады прыкладна на дзсяць працэнтаў.

Аркадзь БРЖАЗОУСКІ.

І ФАРМАЦЭЎТАМ, І ПАРФУМЕРАМ

Пчаліны клей — проналіс—выдатны лекавы сродак. Ён валодае цудоўнымі бактэрыцыднымі і іншымі карыснымі ўласцівасцямі. Мае высокае ўтрыманне мінеральных элементаў, у тым ліку кобальту, цынку, медзі, марганцу, жалеза.

У сярэднім з кожнага вуля за сезон яго здабываюць 100—150 грамаў. На буйных пасеках Брэстчыны многія пчаляры пасля заканчэння галоўнага збору мёду размясцілі ў вуллях спецыяльныя «магазіны», на задняй сценцы якіх прароблены невялікія круглыя адтуліны. Пчолы адразу ж пачынаюць зараўноўваць іх, тым самым збор проналісу навялічваецца ў два-тры разы. Ён пастаўляецца фармацэўтычным, парфумна-касметычным і лікёра-гарэлачным прадпрыемствам.

Ідылія позняй восені.

Фотаэцюд А. ГЛІНСКАГА.

Выпісвайце «Голас Радзімы»

— ГАЗЕТУ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫНІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ (БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»).

ПАДАЕМ АДРАСЫ ФІРМ І АРГАНІЗАЦЫЙ, ПРАЗ ЯКІЯ ВЫ МОЖАЦЕ АФОРМІЦЬ ПАДПІСКУ НА «ГОЛАС РАДЗІМЫ» НА 1977 ГОД:

ЗША Four Continent book Corporation, 156. Fifth Avenue, New York, N. Y. 10010	Socialist World Bookshop, 61, Liverpool Street, Sydney, N. S. W. 2000
ФРГ 5 Köln 1 Folferstraße 2 — Postfach 10 16 10	НОВАЯ ЗЕЛАНДЫЯ Progressive Books, 14—16, Darby, Str., Auckland C. J.
Kubon und Sagner 8 München 34 Postfach 68	ГАЛАНДЫЯ „Pegasus“ Bockhandel Leidsestraat 25 Amsterdam
АРГЕНЦІНА Sr. W. Laszkiewicz Av. Santa Fe 4977 Buenos Aires (suc. 25)	Ster bock Visserstraat 23 Groningen
БЕЛЬГІЯ Librairie Du Monde Entier Rue de Midi, 162 1000 Bruxelles	АУСТРЫЯ Globus Vertrieb Ausländischer Zeitschriften A-1200 Wien Höchstädtplatz 3 OSTERREICH
Agence et Messageries de la Presse 1, rue de la Petite — Ile 1070 Bruxelles	ФІНЛЯНДЫЯ Akateeminen Kirjakauppa Postilokero 128, Helsinki 10
АНГЛІЯ 10-2 Collet's Holdings LTD. Denington Estate Wellingborough Northants, England	Kansankulturi Oy Simonkatu 8, Helsinki 10 Rautatiekirjakauppa Oy Postilokero 248, Helsinki 10
ІТАЛІЯ Associazione Italia — URSS Piazza della Republica 4700185 Roma	ВЕНЕСУЭЛА Distribuidora Progreso Apartado 14360 Caracas
Libreria Italia — URSS Via Edilio Raggio, 1—10 16 124 Genova	ШВЕЦЫЯ A. B. C. E. Fritzes Kungl. Hovbokhandel Fredsgatan 2 Stockholm, 16
ШВЕЙЦАРЫЯ Librairie Rousseau 36, rue J.-J. Rousseau Genève	ІСЛАНДЫЯ M. J. R. Píngholtesstraeti, 27 Reykjavík
ЗАХОДНІ БЕРЛІН „Das europäische Buch“ 1000 Berlin 33 Thielallee 34	МЕКСІКА Ediciones de Cultura Popular S. A. San Juan de Letran No 37-713 Apartado postal No 2352 México D. F.
ФРАНЦЫЯ Librairie du Globe 2, rue de Buci 75 — Paris 6e	КАНАДА Progress Books 487 ADELAIDE St., West, Toronto 2 B Ont.
АУСТРАЛІЯ C. B. D. Library and Subscription Service, Box 4886 G. P. O. Sydney, N. S. W. 2000	

БЕЛАРУСКІ ШАЎКАПРАД

Група вучоных Віцебскага педагагічнага інстытута на чале з прафесарам У. Радкевічам займаецца развядзеннем дубовага шаўкапрада, коканы якога з'яўляюцца каштоўнай сыравінай для атрымання выдатнага натуральнага шоўку — часучы. Яны арганізавалі выкармку дубовага шаўкапрада ў Глыбоцкім раёне і дабіліся высокага ўраджаю коканаў.

Значыць, у нашай рэспубліцы з яе найбагацейшымі запасамі бярозавых лясоў на поўначы і дубовых гаёў на захадзе можна атрымліваць вялікія ўраджаі коканаў — вельмі каштоўнай сыравіны для тэкстыльнай прамысловасці.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82, 33-02-80, 33-03-15, 33-01-97.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 1722.